

**Disputatio Theologica Inauguralis De Gratia Præ Mole Peccati Superabundante :
E Rom. 5, 20. ejusq[ue] colo posteriore ostensâ**

Rostochi[i]: Typis Joh. Wepplingii, [1701]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1003436889>

Druck Freier Zugang

RU theol. 1701

Grünenberg, Joh. Petr.

1a

Q. D. B. V.
DISPUTATIO THEOLOGICA INAUGURALIS
DE

GRATIA
PRÆ MOLE PECCATI
SUPERABUNDANTE

E Rom. 5, 20. ejusq̄, colo posteriore ostensâ,

Qvæ
AUXILIANTE DEO,
Summeqve Rev. Ordine Theologico favente
pro Supremi in Theologiâ GRADUS, qvem DOCTORATUM
dicunt, obtinendi LICENTIA
SUB PRÆSIDIO

DN. JOHANNIS PETRI
GRUENENBERGII,

Ph. ac S. Theol. D. Celebrissimi, Consist.
Duc. Mekelnb in Urb. Rost. Consilarii Gravissimi, S. Theologiæ
Prof. Publ. meritissimi, Distr. Meclenb. Superintend. vigilantissimi,
ac Reverendæ Facultatis Theologiæ ad hunc Actum
Decani Spectatissimi,

PATRONI, PRÆCEPTORIS, AC HOSPITIS SUI HONORATISSIMI,
in Academiæ Rostochiensis Auditorio Majore

A. 1701. die 15. Sept. horis ante 5 pomerid. publici examinis ergò est proposita

M. JOHANNES HEINRICO
Pastore Fehrbellinensi,

RoſtochI, Typis JOH. WEPPLINGII, Univ. Typogr.

XIXXX

1701

SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORIBUS ET PROFESSORIBUS
IN ALMA ROSTOCHIENSI CELEBERRIMIS,
VIRIS

Summè Reverendis, Magnificis atq; Excellentissimis

DN. D. ANDREÆ DANIELI
HABICHHORST,

Sereniss. Duc. Mekelnburg. Consiliario Consistoriali, Collegii Ducalis, Facultatis Theologicae ac totius Academiae Seniori Venerabili, hodieq; Facult. Theol. Spectabili Decano,

DN. D. JOH. FECHTIO,

Consistorii Mekelnb. Assessori Gravissimo & Districtus Rostochiensis Superintendententi Vigilantissimo,

DN. D. JOH. NICOLAO
QVISTORPIO,

apud Rostoch. ad S. Nicol. Præcipuo Pastori, & Rever. Ejus Ministerii Directori Meritissimo,

DN. D. JOHANNI PETRO
GRUENENBERG,

Confil. Consist. Meclenb. Ducal. Gravissimo, Distr. Mekelnb. Superintendententi Vigilantissimo & ad hunc actum Decano Spectatissimo,

DNN. meis PATRONIS, FAUTORIBUS & in Christo PATRIBUS, FRATRIBUSq; Venerandis, cumq; reverentia Deamandis.

Ex

VIRI MAGNIFICI,

HX eo die, quo in hanc Academiam
veni, Vestrum favorem DEO & A-
micis de prædicare haud desino, nec
desiturus sum, dum vivam. Quoniam
autem nihil est, quo gratum Vobis, Viri
summe Reverendi, mentem declarare pro
votis possum, ad Vos ipsos referre volui id,
quod Vestro Præscripto & Consensui de-
beo, elaboratam scilicet, uti per celeritatem
fieri potuit, & sine suco ac telle scriptam
hanc de Gratia Dissertatiunculam. Id u-
num petere liceat, cum illa jam propemo-
dum ante semestre spatium sit scripta, huc
transmissa, & sine nova revisione mea typis
impressa, ut æqui bonique habeatis, si quid
forte amplius addi ex illo tempore potue-
rit ac debuerit, quod additum non fiet.

Sic

Sic vèro tunc de Gratia scripsi ; uti tunc
cognita mihi ipsa Qvæstio fuit, & sententi-
arum de cætero, quam personarum cen-
sor esse malui. Qva in re, sicut spero, si be-
nigni in me iudices esse non renueritis, nul-
lo majori benefacto me maçtari posse exi-
stimo. Ego vero pro Vobis, Vestrisqve
Omnibus rogare Deum non desistam, meq;
semper talem iudicabo, qvi jure se appel-
litet, ac pro virili probet

Summe Reverendis & Magnificis Ve-
stris Nominibus

Rostochii d. 12. Sept.
Anno 1701.

*ad grates, preces & officia obstrictissi-
mum, deditissimumqve*

M. Joh. Henr. Lenzè.

CUM BONO DEO.

dictum e rom. 5, 20.

Ὁυ δὲ ἐπλέονασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπίσσοδος
ἡ χάρις.

St certe *Gratia* vocabulum omnino suavissimum, & iis, qui favore indigent, jucundissimum. Denotat enim ad eos relatū plerumq; propensum animū & favorem, quem potentes & magni viri miseris & humilibus singulari ex clementia exhibent, hocque varia ratione fit, dum condonando, liberando, benefaciendo & d. tando gratiam suam ostendunt. *Gratia* autem est vel activa, vel passiva. (Vid. Flac. Clav. Scr. voc. *Gratia*) Illa est, qua quis benevolentiam suam miserendo aliis declarat; hæc vero, quā quis vel naturaliter insita, vel aliunde adquisita aliis se ita commendat, ut eorum gratiam facile nanciscatur, & beneficia ab iis etiam sine respectu operum & meritorum, gratisq; si opus est, accipiat. *Gratia* quadam præcipua eaq; activa Pharaonis filia Mosen est complexa, dum illum infantem gratiā oris pollentem, sed morti consecratum aqua extraxit, nutrit, educavit, & ut in scientiis & artibus optime informaretur, curavit Exod. 2, 2. seqq. *Gratia* quoque illustri fructus est Mephibosetus filius Jonathanis: cum enim tota domus Saulis ob peccata atrociam à Deo esset rejecta, iste tamen à Davide ob gratiam passivam, quā pater apud Davidem floruerat, & ipse patris causa se commendabat, quærebatur. Paterna bona ei reddebantur gratis, ac, ut in aula regis viveret, clementissime promittebatur, concedebatur 2. Sam 9, 1. seqq. Aff. eto & in angustiis viventi nihil opitulantis gratia dulcius: nam quod ipse viribus propriis assequi non valet, per potentioris gratiam sibi pollicetur. *Gratiam* verò non coactam, verbalem, & fictam, sed sinceram & realem esse oportet. Etsi enim suavibus verborum lenociniis gratiam suam aliquis promittat, quam

A

re

re ipsa nolit præstare, miser ex ista umbratili pollicitatione nul-
 lum gratiæ solatium capit. Gratia itaq; si vera est, in rei veritate
 se amabilem facit, & utilissimo suo effectu derelictos, gratiæq;
 se permittentes erigit & confortat. Si igitur in rebus eaducis
 inter mortales gratia tanti æstimatur, multo ea majori pretio est
 habenda in negotio salutis nostræ, siquidem nostra redemptio
 & justificatio est *mira gratia Dei*, & hæc gratia tanta est, ut om-
 nem peccati molem superet ac deleat, hoc quod clarissime
 indicat Sanctus Paulus Rom. 5, 20. Οὐ ἴε πλεονασμοῦ ἡ ἀμαρτία,
 ἢ ἡ ἁμαρτία ἵνα ἡ χάρις. Quâ de re cum ex præscripto & con-
 sensu Max. Rev. FCtis Theologicæ agendum mihi sit, omnis Gra-
 tiæ Autorem Deum invoco, ut ita mihi scribenti succurrat, ne
 Gratiam ipsius ex alterâ parte in protervitiâ tutamen convertam,
 nec ex alterâ iis eripiam, quibus Deus ipse gratiam suam non vo-
 luit negare. Expediam autem JUVANTE DEO omne illud tri-
 bus Capitibus, quorum 1. agit de Indicio Peccati per Legem: 2.
 de Ingenti Mole Peccati: & 3. de Superabundantiâ Gratia Divinæ.

CAP. I.

DE INDICIO PECCATI PER LEGEM.

§. 1. Quonia in eo, quod quærimus, arduo negotio
 sensus Spiritus Sancti quam maxime sine omni fuce spectandus
 est, ille ut tanto melius eruatur, connexio verborum bene est
 attendenda. Namque hæreticorum & schismaticorum est, ver-
 ba quædam è sacra scriptura fallaciter divisione excerpere,
 hisque errorem suum in crustare: & dum istæ plausibilia sunt,
 ceu munia verbis, vel potius ut verba sancti codicis, simplici-
 bus per eorum abusum isti persæpe imponere solent. Si autem
 antecedentia & consequentia inter cæteras regulas hermeneuti-
 cas accurate perponderantur, tunc tenor verborum erroneæ se-
 ductorum opinioni plane contradicit, ac eorum matæologiam
 & heterodoxiam patefacit. Ne & in isto impingamus, in expli-
 catione verborum antecedentia rite sunt perpendenda, unde, si
 iusto intuemur oculo hæc verba: ἡ ἁμαρτία ἵνα ἡ χάρις,
 &c. particula illa adversativa ἵνα nos remittit ad præcedentia ver-
 ba coli prioris ejusdem versus: Νόμος ἡ παραβολὴ τῆς γραφῆς, ἵνα πλεονασ-
 μὸς ἡ χάρις

וְאֵת דִּי עֲוֹנוֹתֵינוּ. In his verbis divus apostolus legem & peccatum nominat, perque legem hominibus peccati atrocitatem, & per peccatum miseriam totius generis humani propter transgressionem in infelicissimum damnationis barathrum detrusi, luculenter monstrari indicarique cupit, ut deinde Gratia dulcedo tanto efficacius sentiatur, tantoque majore loco habeatur. Prius igitur, quam ad negotium, quod maxime est nostrum, accedimus, pauca nobis de Indice peccati Lege merito ex Antecedentibus putamus præmittenda, ut deinde de Peccati mole, & Superabundantiâ Gratia tanto felicius differere possimus.

§. 2. Lex Græcis est Νόμος, quod derivatur a νέμω, distribuere, quia distribuit & ordinat cujuscunqve officium. Ebræis dicitur תורה, projecit, quia in ea divina voluntas erga homines projecta & statuta est, habetque proximam cognitionem suam cum תורה f. Hiph. quod docendi & monendi significationem Legi omninò convenientem habet. Lex autem est norma à DEO data, recte agenda cum imperio & obligatione præscribens ad gloriam Dei & bonum commune, propriamque hominis felicitatem, aut, si vis, describi potest per justum divinum, quod mandat, ut homo recta faciat & illicita fugiat sub promissione præmiorum & comminatione pœnarum hujus & alterius vitæ. Distinguitur autem Lex in moralem, ceremonialem & forensem. Lex Moralis (ut Ceremonialem & Forensem, quæ vim suam in Lege Morali nanciscuntur, nunc prætereamus) à DEO in prima creatione hominis menti est inscripta, & repetita ob hominum incuriam, quæ, ubi Lex non urgetur, peccatum parvi æstimat Rom. 5, 13. in Decalogo, quod ex sacris literis probatur Rom. 2, 14. Ex. 19, 20. & Deut. 4, 13.

§. 3. Per legem hanc agnoscuntur deinde peccata, Rom. 5, 20. c. 7, 7. hominem sc. defecisse à recto, & declinasse omnino ad malum, pœnamque transgressoribus dictat Deut. 27, 26. Lex, ut in speculo, lapsa peccatori peccata & pravaricationes repræsentat, Jac. 1, 23. eum confundit Rom. 3, 19. & horrorem incurit c. 4, 15. Sic Adamus reminiscens totius legis divinæ cordi inscriptæ, in eaque se considerans terrebatur: videbat enim humensam peccati molem ejusque pœnam, & quia transgressor

gressor legis iudice suapte conscientia erat inventus, velut
αὐτοκατάκριτος in mortis aeternae supplicio se esse sciebat. Per
Legem atque ex rigore ejus quilibet etiam e progenie Adami-
tica calamitates suas facile agnoscit, seque ob maledictionem le-
gis infelicem esse novit. Et quia lex est cynosura, ad quam ho-
minis cogitationes, verba & facta sunt judicanda, ex ista ceu
justa agendi norma peccata magis magisque elucescunt: ubi enim
non est lex, peccatum non agnoscitur Rom. 4, 15. nec aestimatur
C. 5, 13. Hinc sanctus Apostolus summo cum acumine dicit:
Νόμος ὁ παρεσιήθη, ἵνα πλεονάσῃ τὸ ἁρμόπιωμα. Lex
(inter inobedientiam & lapsum Adami, in quo omnes peccave-
runt, & inter obedientiam ac satisfactionem Christi, in quo
pro omnibus est satisfactum) *intercessit, ut plenissimam vim acci-
peret lapsus, seu peccatum.*

§. 4. Doctor ille gentium verò hæc verba: *Νόμος ὁ
παρεσιήθη, ἵνα πλεονάσῃ τὸ ἁρμόπιωμα*, non posuit, ut inde
evincat, legem esse causam vel incitamentum peccati. Minime
id vero, sed quò ostenderet, legem eam ob causam esse datam,
quò homo intelligere posset ingentem peccati molem, propter-
eaque disceret vitandum esse peccatum uti radicem & matrem
omnis mali. Certe ea propter in memoriam Legis cordi inscri-
ptæ Lex ferebatur primo jam parenti, in paradiso viventi adhuc
in statu integritatis Gen. 2, 17: *De ligno autem scientia boni & mali
ne comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morie-
ris.* ut meditaretur, quantum sit inobedientiae crimen, & subse-
cuturum malum, ex eoque capite, cum posset, peccatum omninò
vitaret. Deinde, cum fuit peccatù, data est seu promulgata denuo
etiam lex, ut homo peccata admitta agnosceret & doleret. Illud
enim explicat Apostolus Rom. 7, 7. *Quid ergo dicemus? Lex pec-
catum est? Absit. Sed peccatum non cognovi, nisi per legem. Nam con-
cupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.* Mon-
stratigitur lex peccata, non introducit: quemadmodum ma-
gisistratus malefico manifesta faciens innumera scelera, non fuit
causa impellens ad delicta, sed ea tantum indicat, quò transgres-
sor & istorum turpitudinem, & sententiae justitiam sciat: &
medicus ægroto vulnera lethalia & morbum exitialem exponens
non

non fuit causa perditæ valetudinis, sed statum periculosum languido tantū aperuit, quo in tempore eum agnoscat, & si nulla superfit medicina, morti se imminente tanto æquius submittat. Eodem igitur ex fundamento Apostolus dicit Gal. 3, 19. *Quid igitur lex? propter transgressiones posita est:* ut sc. per legem homo peccata & transgressiones agnosceret. Quæ tamen in re tale est discrimen, ut Lex per suas solius vires quædam peccata patefaciat, arguat, & condemnet, nimirum illa, quæ naturaliter tamquam vitia agnosci possunt sine novâ revelatione; quædam autem vitia, eademq; omnium gravissima non arguantur & damnentur à lege, nisi prius illa Evangelio sit colustrata, in quibus sunt infidelitas, & peccatum in Spiritum Sanctum.

CAP. II.

DE INGENTI MOLE PECCATI.

S. I.

Illud verò, quod lex indicat, & magnâ in homines potestate velle ostendit, horrenda est peccati moles, & nominatur ab Apostolo primum unicâ voce *παράπτωμα*, lapsus (â *παράπτω* quod est prolabi, è statu suo cadere) ac deinde metaphoricè vox illa significat peccatū. Postea *peccatū* in textu Græco etiâ dicitur *ἀμαρτία*, & derivatur ab *ἀμαρτάνειν*, quod significare volunt vi originis vel rebellare, vel aberrare: quorū utrumq; incidit in peccatorem, quia & rebellat Deo, & aberrat a recta via salutis. Ebræis est *חטא*, & significat aberrationem a fine & scopo, quod patet ex Pr. 19, 2. & Jud. 20, 16. quia peccator aberrat a via & scopo, quæ divina lex præscribit & monstrat. Peccatum quid sit, brevibus explicat Johannes: *ἡ ἀμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία*. Est vero illud vel originale, vel actuale, seu est primum, vel ex primo ortum. Primum & originale est, quod commissum est omnium primum in protoplastis, & ex istis per viam ordinariæ generationis in omnes posteros peccandi originem ducit; actuale autem, quod sequitur e prava ista natura, dum malæ actiones committuntur, & bonæ omittuntur. Hic per *ἀμαρτίαν* Apostolus intelligit peccatum originale,

A 3

quod

quod Adamum & omnes ejus posteros corrumpit, cum omni alio inde fluente peccato actuali. Non potest satis describi pro malignitate sua peccatum illud originale. Est enim privatio justitiæ primæ, cum prava concupiscentia arctissimè connecta, virium animæ ac totius naturæ corruptionem, per lapsum inductam & in posteros per carnalem propagationem translata, immediate inferens, vi cujus omnes homines iræ Dei & morti obnoxii fiunt, & tantum a natura ad malum propendent. Gravissime vero peccatum originis evincit malum figmentum cordis humani, quod homini inest a prima pueritia, & tantum propensum est ad pravum omnibus diebus vitæ Gen. 6, 5. Eheu! quam horridum illud est peccatum, in quo homo concipitur, quodque hæret in massa humana, quam primum homo calefieri incipit in utero, Ps. 51, 7. Job. 14, 4. vereque dicitur flagitiosa contaminatio vel immundities homini congenita, nec ante finem vitæ ab eodem separabilis, inque ingenti variorum delictorum multitudinem sese subinde prodens. Illud est, quod non minus per Legem Dei indicatur, arguitur, & exaggeratur, quam reliqua peccata actualia, quæ tanto clarius à Legge accusantur, & exaggerantur, quanto per pluralitatem facilius eorum magna pars agnosci potest. O magnam, ô intolerabilem peccati molem!

§. 2. Causa peccati non est Deus, namque ille est summe bonus, sanctus & justus, irascitur peccato, idque & hic punit, & olim gravius judicabit, quod regius Psaltes probat Ps. 5, 5. *Non Deus volens iniquitatem tuas, neque habitabit juxta te malignus.* Neque ulla quidem causa efficiens, sed deficiens hic nominanda, nam *mala voluntatis*, inquit Augustinus l. 12. de Civ. Dei c. 7. *nemo querat causam efficientem, non enim est efficiens, sed deficiens, quia nec illa est effectio, sed defectio.* Interim tamen late & improprie causa efficiens usurpari potest; hæc autem est vel externa vel interna. Illa & quidem principalis est Satanæ, qui ad illiciendos in peccatum homines serpente tanquam instrumento fraudis abusus est. Hoc indicat Sapiens c. 2, 23, 24. *Deus creavit hominem inextinguibilem & ad imaginem similitudinis fecit illum; invidia autem diaboli mors*
inco-

insit in omnibus hominibus, tum quod vim suam longe lateque per cunctos mortales multiplici cum improbitate exerceat, ut non tantum omnes in & cum Adamo peccaverint, Rom. 5, 12. & caro de carne nati sint Joh. 3, 6. sed & ex illâ carnali natiuitate semper & habeant peccatum, 1. Joh. 1, 8. & varie peccent, Jac. 3, 2. & quantumvis sint regenerati, non raro id, quod oderunt, nihilominus faciant Rom. 7, 14.

§. 4. Iste igitur *πλεονασμός τῆς ἀμαρτίας* comprehendit veram privationem imaginis divinæ, & naturæ penitissimam depravationem, non quoad essentiam, quæ ipsa omnino mansit, sed quoad vires, & qualitates. Ex immortalibus quippe mortales, ex felicibus miseri, ex valentibus morbidi, è sapientibus mente cæci, è recte agentibus aversi à Deo & tantum mali Gen. 6, 5. ex filiis Dei filii iræ & damnationis facti sumus Eph. 2, 3. quod non fallax proh dolor! experientia confirmat. Neque sufficit, ut hic *πλεονασμός* exigatur saltem ad *ἐπίσησιν*, sed etiam ad *ῥήσιν* considerandus est, nam non modo imago divina, justitia originalis & sanctitas voluntatis est ablata, verum & successit omne malum, nempe similitudinem cum diabolo inducens prava concupiscentia, ut ita non tantum bonum desit, sed & malum adsit. Non enim solum perfectus amor Dei abest, sed etiam odium erga eundem adest, siquidem eum non solum non diligimus, sed insuper ejus hostes sumus Rom. 8, 7. appetitu boni caremus & appetitum mali habemus Gal. 5, 17. verè bonis cogitationibus privati sumus, & malâ propensione abundamus, unde Augustana Confessio: *Nos omnes cum peccato, id est sine metu Dei, sine fiducia erga Deum, & cum concupiscentia nasci*, docet Art. 2.

§. 5. Si itaque Subjectum, in quo *ὁ πλεονασμός τῆς ἀμαρτίας* vim suam violentam habet, est omnis & totus homo, i. e. omnis mortalis, tum divinitus primum formatus sed lapsus, tum à primis parentibus progenitus, quia omnes ex uno sanguine descendunt; idemque totus ex anima & corpore, facultatibus superioribus & inferioribus; errant omnino graviter, qui peccatum originale vel extenuant, vel
plane

planè annihilant. Gentiles enim philosophi labem originalem negarunt, uti testatur suoque vitio Seneca ep. 96. *Erras, si existimas, nobiscum nasci vicia, super venerunt, ingesta sunt.* Pelagiani vero hæretici in seculo quinto oriundi statuerunt: Nullum peccatum ex Adamo in homines per generationem transire: Neminem propter Adæ peccatum damnari. Parvulis in Baptismo nullum peccatum remitti, quia nullum habeant: peccatum denique Adami in homines non aliter ratione transire, quam exemplo: quibus ex erroribus semper alios propullulasse, haud poterit esse mirum. Horum perversissimam opinionem sequuntur Sociniani, negantes homini connatam aliquam justitiæ originalis carentiam & corruptionem naturæ à lapsu Adami proveniente, & audacter dicunt, peccatum originis meram esse fabulam & somnium ociosorum monachorum.

S. 6. Ast gentiles quod attinet, hi sperantes normam sacrae Scripturæ, sine revelato verbo in suo corrupto sensu depravationem hominis rectè judicare nequeunt, licet ipsa se natura quàm sapissimè accuset, & nos concedentibus id variè gentilibus philosophis imperfectionis connatæ arguat. Pelagianorum autem cæterorumque erroneam opinionem expugnant admittæ ab iis sacrae literæ. Peccatum originis per generationem in homines transire ostendit Regius Propheta Ps. 51, 7. *Concipimur & nascimur in peccatis, & hoc peccatum est originale Joh. 3, 6. Quod natum è carne, caro est. Eph. 2, 3. Natura sumus filii iræ seu damnationis.* Nos propter lapsum Adami damnari videmus ex 1. Cor. 15, 22. *In Adamo omnes morimur:* mors vero nihil aliud est quam supplicium. Infantes etiam, qui non peccant in similitudine lapsus Adami, reos esse peccati originalis, patet è Rom. 5, 14. itemq; è Joh. 3, 5. Si quis enim velit intrare regnum Dei, eum oportet esse renatum ex aqua & Spiritu. Si itaque infantes cupientes intrare regnum cælorum maxime opus habent, ut abluantur in baptismo à peccatis, utiq; peccati originalis labe sunt infecti. Et infantum à primo vitæ momento Christus veri nominis, uti omnium hominum, Re-

B

dem. or

demtor est Ergo infantes à primo vitæ momento veri etiam nominis peccatores & perditioni aternæ obnoxii sunt. Luc. 19, 10. Joh. 3, 6. Ac deniq; Adamum cum sua transgressione non tantum fuisse exemplum, sed etiam omne malum, pœnam & damnationem apportasse, ex istis liquido constat, quæ, ut paulo ante monuimus, dicuntur Rom. 5, 14 mortem in eos, qui simili modo, ut Adam, non peccaverunt, & tamen in Adamo omnes peccaverunt, regnare usq; ab Adamo. Si itaq; mors ceu fructus peccati originem suam trahit ex Adamo, ejusq; transgressione, exinde evincitur, ex Adamii prævaricatione omnes posteros ejus per peccati istius propagationem in miserrimum statum esse prolapsos.

S. 7. Τὸν τῆς ἀμαρτίας πλεονασμὸν ratione subiecti, quod est omnis homo, præter unum Christum, minuere contra Legem student Papistæ, & potissimum inter hos Franciscani & Lojolitæ, dum Mariam à peccato originali simpliciter immunem fuisse tradunt, hancq; opinionem tam strenue in cœcitate sua propugnant, ut singulari statuto apud eos dudum fuerit cautum, ne quis ad gradum dignitatis promoveatur aut recipiatur, nisi juraverit se velle tenere & asserere immaculatam Mariæ conceptionem, donec aliter à sede Apostolica fuerit definitum. Et si autem è Romana cohorte Thomistæ & Dominicani ipsis ita contradixerint, ut clare patuerit, vacillantes illos assertores nullo niti justo fundamento, tamen autoritas Pontificia tandem in affirmantium partes concessit. Quidquid verò autoritatis inde allegetur, tamen eorum stolidà opinio solide convincitur & rejicitur è sacra Scriptura. Si enim omnes homines labe originali sunt contaminati excepto solo Christo, hic enim est *κεχωρισμὲν ὑπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν* & absq; omni peccato Joh. 8, 46. Ef. 5, 6. 1. Petr. 2, 22. Ergo Maria non excipitur. Si Christus totius mundi & omnium hominum (Joh. 1, 29. 1. Joh. 2, 2. Ef. 5, 6.) peccata tulit, utiq; & Mariæ tulit peccata, ejusq; est Redemptor. Si in Adamo omnes sunt mortui, 1. Cor. 15, 22. Ergo & Maria in Adamo fuit mortua & consequenter peccato originali inquinata.

Sii

Si Maria fuit baptizata juxta ipsos Papistas, neque redemptionis nostræ, & satisfactionis pro humano genere ergò baptizata, ergo labe originali ipsa non caruit, à qua per baptismum est purgata. Si Maria nexos actuales etiam admisit Luc. 2, 43-49. Joh. 2, 34. originale peccatum etiam habuit. Si & Maria mortua est morte naturali non-satisfactoria: ergo & peccato originali fuit corrupta, nam mors est stipendium peccati Rom. 6, 23. Gen. 2, 17. Peccati igitur originalis dominium nativum se extendit in omnes sine discrimine homines excepto solo Christo, atq; ita & S. Maria ab illius jure minime fuit libera. Sed hinc mendaces esse, ut in B. Virgine idololatriam suam stabiliant, Pontificios haud pudet, cum ipsos plura confingere mendacia haud tædeat, sive circa eos, qui post nativitatem peccato originali immunes sint redditi, sive circa eos, quos ad tantum sanctitatis culmen adscendisse garrunt, ut nullum actuale peccatum admiserint. Quò posteriore in vitio affines quoque nacti sunt alios quosdam Socinianos, Arminianos, Schwencfeldianos, Weigelianos, Böhmitas, fanaticosq; Perfectionistas, ut de Veteribus hæreticis non dicam. Sed illos omnes clarissima scripturæ loca 1. Reg. 8, 46. 2. Par. 6, 36. Prov. 20, 9. Eccl. 7, 21. Rom. 3, 23. Jac. 3, 2. &c. solidissime de peccato istoc suo convincunt.

S. 8. Peccati originalis, quod omnem & totum hominem depravavit, *καταστροφὴς* in eo etiam amplificatur, quod, posteaquam in homine imago divina est delata, etiam liberum arbitrium ad ita recte agendum, ut agens DEO placeat, plane sit ablatum. Est quidem homini libertas ad peccandum, ad quod per malum inhabitans & Satanam impellitur, sed illa valde servilis est libertas: circa res naturales etiam & morales arbitrii libertatem agnoscimus: nulla autem illi post lapsum relicta est libertas in spiritualibus ac divinis, nam vires liberi arbitrii respectu objecti spiritualiter boni non tantum debilitatæ & attenuatæ, sed prorsus juxta Analogiam Fidei amissæ, extinctæ & deperditæ sunt. Hinc Augustinus libr. 3. ad Bonif. c. 8. liberum arbitrium post lapsum captivatum & non nisi ad peccandum valere dicit, ac B. Lutherus Liberum Arbitrium post lapsum emphaticè servum arbitrium nominat, Ad

peccandū ergo post lapsum homo satis est facilis & pronus, sed ad bonū faciendum & se convertendum nullas omninō vires habet. Hoc sufficienter corroborat Doctor *Ἰερόνυμος* Rom. 6, 16. 17. cui homo irrogenitus sub peccatum subditus & mancipium ejus esse dicitur, ut rapiatur ex injustitiā in injustitiam v. 19. cuique 1. Cor. 2, 14. velut mente ad spiritualia plane cæcus describitur animalis homo, & Col. 2, 13. spiritualiter mortuus ille vocatur. Satis hunc *ἁλοειασμὸν τῆς ἀμαρτίας* Liberi arbitrii in spiritualibus vires planē auferentem, Lex DEI ipsas etiam concupiscentias acculans detexit, ut propterea Pelagianos, Semipelagianos, Synergistas, eorumq; locios in variis sectis haud paucos, qui vires quasdam homini in opere salutis operando vindicare cupiunt, repudiandos esse videamus, ac brevitas causā sine ulteriore significatione repudiemus.

§. 9. Nesci quidem sufficienter explicatus est ὁ *ἁλοειασμὸν τῆς ἀμαρτίας* per Legem declaratus, quod dixi, peccatum originis totum hominem a deo etiam corrupisse, ut nulla vis liberi arbitrii, per quam convertatur ad bonum, remanserit. Accedit, quod pravitatem suam etiam ostendat in peccatis innumeris actualibus: nam uti radix, ita malæ arbores proferunt malos fructus. Sic cor inquinatum agnoscitur ex malis actionibus, quidq; ex impuro corde proveniat Matth. 15, 19. 20. significatur, & hoc non modo ē decalogo, sed etiam ē quotidiana experientia constat. Classica de coetero in hunc finem dicta sunt: *Dominus de cælo prospexit super filios hominum, ut videat, si est intelligens, aut requirens Deum, sed omnes declinaverunt, simul inuile facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usq; ad unum Ps. 143. Non est homo justus in terra, qui faciat bonū & non peccet Eccl. 7, 21. Nemo poterit dicere: Mundū est cor meum, & purus sum à peccato. Pr. 20, 9. Omnes sunt peccatores & destituerunt gloriā DEI Rom. 3, 23. Quot gravia quæso, quot morte digna peccata irrogeniti committunt? In quæ non peccata de lapsus est impius Cainus, eousq; ut occideret fratrem Abelem? In antediluvianis a deo imperabat ὁ *ἁλοειασμὸς τῆς ἀμαρτίας*, ut*

viam

viam Dei desererent, Spiritui Sancto resisterent, & in omnibus abominandis peccatis liberrime ad exitum usque viverent.

§. 10. Nec desistit mundi perversitas sese in innumeravitiorum multitudine post tantum diluvii supplicium volutare. Eheu! quot scelera, quot flagitia in horas fiunt! quantum est, quod ubique peccatur! Non Deus, non creatura est, cui haud molesta sit humana, aut inhumana potius impietas. Non sibi solis molesti sunt pravi, sed & aliis, nec hominibus tantum mala machinantur, sed malitiae suae intactum nihil relinquunt. Modis etiam peccandi diversissimis sibi placent, non aliter, ac egregius quibusdam inventis, & ex turpi facinorum differentia delicias ac famam aucupantur, turpitudinem DEO invisam, & Legi adversam tenent. Omnia moderatur petulantia, securitas, malitia, & ultima capit aut obbrutescens stupor, aut anxietas desperans. Quis dignè describet tantam hanc peccati molem, quae homines tum maxime, cum minime sentiunt, supprimit, & in irrogenitis opinione celerius exitum tandem suscitatur?

§. 11. Quid? non modo impii & irrogeniti ex depravata sua natura horrenda perpetrant scelera, sed etiam in renascentibus & renatis peccati virus adhuc gliscit. Hoc probat Apostolus e Rom. 7. 14. & seq. *Scimus quod lex spiritualia est, ego autem carnalis sum venundatus sub peccato. 15. Quod enim operor, non intelligo. Non enim, quod volo, hoc ago, sed quod odi, illud facio. 16. Si autem quod nolo, illud facio, consentio legi, quoniam bona est. 17. Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. 18. Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum. Nam velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio. 19. Non enim quod volo bonum, hoc facio, sed, quod nolo malum, hoc ago.* Conf. omnino v. 25. Ergo sane ipse ego mente quidem servio legi DEI, carne vero Legi peccati: & jungatur Cap. 8, v. 1. Verum h. l. potissimum τὸν πλεονασμὸν τῆς ἀνομιᾶς judicamus, qualis sit in iis, quos gratia Dei in viam ducere, ac reducere cupit: id tamen vim & potestatem peccati non parum exaggerat, quod, licet etiam in regeneratis & justificatis sublatum sit cum reatu

peccati omne ejus dominium, carni tamen inharens originale peccatum non tantum ita prorepat, ut in varia venialia peccata renati labantur, sed & incautos ita possit occupare, ut in mortale peccatum præcipitet, atque ita de gradu fidei & sanctitatis plane deturbet, & vel peccati in Spirit. Sanctum commissi reos faciat.

§. 12. Consequens peccati est justa ira & pœna Dei, quæ ad recte ponderandum τὸν τῆς ἀμαρτίας πλεονασμὸν non parum momenti per Legis indicium affert. *Revelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem & injustitiam hominum, eorum qui veritatem Dei in injustitia detinent* Rom. 1, 18. Peccatores ergo sunt in miserrimo statu, quippe qui à beatitudine excluduntur à Justo per naturam Deo, & condemnantur ad æterna supplicia. Est Deus sanctus, est & sanctitatis vindex: hinc strenue odit & severe punit peccatores. Minatus est in Lege iram suam & gravissimam ultionem omnibus transgressoribus legis, & in judicio suo infontes esse peccatores non patitur. Sequuntur ergo pœnæ tam temporales, quam æternæ velut certa peccatorum stipendia: & inseparabilis eorum pedissequa, nisi intercedit satisfactio, est abjectio peccatoris ab omni dilectione Dei in æternam suppliciorum abyssum. Pœnæ quidem temporales patent, dum miseria & inconstantia ubique est in rebus humanis, nilque adeo firmum, cui mortalis homo in bonis terrenis vel per oculi momentum sine formidine detrimenti atque infortunii certo possit confidere, siquidem, quæ omnium certissima pœna est, omnibus mors ex æquo inhiat. Et temporariæ istæ animum corpusque fatigantes pœnæ sunt interdum publicæ, cum Deus regnum, populum & civitatem ob patrata scelera graviter punit, & pœnis maxime celebratissimis, bello, fami, pesti, & bestis affligendas subjicit Ezech. 14, 21. privatæ interdum sunt, cum pœna in persona certa, vel certa domo manet, ceu in domo Achani, Saulis, Jerobeami, Achabi, & aliorum transgressorum legis divinæ, exempla oculis obversantur. Sed æterna est rigidissima, quæ post hanc vitam propter

propter peccata peccantes manet. Nullo humanae sapientiae
stilo pro gravitate sua digne exponi potest, aeterna quid sit
rejectione a facie Dei, & aeternus cruciatus, & horror diabo-
licae consuetudinis in inferno. Hanc poenam minatus jam
est Deus peccatoribus inde à creationis tempore Gen. 2, 17.
Morte morieris, cujus comminationis in executionem ulti-
mam Matth. 25, 41. *maledicti ibunt in aeternum ignem para-
tum diabolo & angelis ejus: siquidem indigna, & demonstra-
tionis iusti iudicii divinitus & indignatio, tribulatio & angustia
in omnem animam hominis operantis malum*, pro operum ma-
litia divinitus conferetur Rom. 2, 5, 6, 8-9. Illius vero quod-
dam quasi initium est *regnum peccati in morte*, quae est phra-
sis imam peccati servitutem sic describens, ut nil nisi actua-
lis abjectio in infernum desit Rom. 5, 21. *& regnum mortis in
peccante v. 14. & 17.* quod est summum diaboli imperium in ho-
minem peccato se pascentem, ut Vitam Aeternam nullius a-
stinet, & pro vivo diabolo haberi possit. Qui status viventis
hominis est maxime tremendus, & summe exitialis.

§. 13. Versatur itaque ob peccatum homo sibi relictus
sane miserimo in statu, quia imago & iustitia divina amissa,
natura nobilissima depravata, intellectus à sapientia remo-
tus, voluntas & inclinatio ad malum semper directa, omnia
cogitata, dicta, facta Deo adversa, & omnis generis suppli-
cia ubique in promptu sunt. Hinc non immerito quilibet
mortalium jure ingemiscat cum Apostolo, naturalem, in re-
natis etiam; peccandi necessitatem, & perfectionis impos-
sibilitatem, Rom. 7, 24. plorante: *Me miserum! quia me liberabit
à corpore hujus mortis?* Namque ex peccati merito in mise-
rius originem habet hæc tristis vita, fufis lacrymis & tenero
cum ejulatu plerumque semper orbis salutatur, innumeras in-
ter sollicitudines agitur vita, cuilibet diei suae sunt plagæ, suae
molestiæ, mortalis ipse modo in nosocomio, modo in er-
gastulo per totam vitam detinetur, & quibus quotidie vexa-
tur & colluctatur, gravissimis periculis & maximis miseriis
undique circumfusis est. Recte æstimabitur ceu servus miser

per

1110

per totam diem annonam ferens, testantē Anselmo, ut exinde, cum Seneca hominem & vitam ejus nil nisi fabulam dixerit, multo rectius totus homo, & ipsius vita supplicium & calamitas vocari queat. Quid enim calamitosius esse potest & miserius, quam hominem per peccata penitus depravatum, esse in hac vita inimicum Dei & servum diaboli, & in futura ad aeternam mortem sine ulla redemptionis specula rejectum iri? Vere horrenda igitur hæc est peccatorum moles, ejusque *πλεονασμῆς*, quem per Legis Evangelio potissimum collustrata indicium acquisivit, adeoque terribilis, ut tanto sub onere aeternum vivere debere summo jure aeterna mors sine morte, & aeternus mortis appetitus sine mortis spe, vocari mereatur.

CAP. III.

DE SUPERABUNDANTIA GRATIÆ.

Quamvis autem divus Paulus peccati grandem vim, ejusque infernales fructus è memoratâ Lege ostenderit, per quod indicium peccatoribus horror injicitur, hominumque lapsorum summa miseria indicatur; attamen, sicut est nuncius divinæ gratiæ, non in terrendo, minando, rejiciendo & damnando subsistit, sed prostratos erigit & pavefactis dulcia refrigeria offert. Pergit enim ostendere, quod homini per Satana seductionem & voluntariam transgressionem præcipitato in profundissimam peccati abyssum, supersit longe abundantior gratia intuens in sufficientissimum Christi *λύτρον*, per quod homo ex ima miseria extrahi, libertati restitui, & a DEO adoptari possit. Hinc dicit: *ὁ δὲ ἐπιπέλασσι ἡ ἀμαρτία, παρέσθισεν ὄσσοι ἢ χάρις.* Est quidem peccatum grave, sed Gratia præponderat: est peccatum lepra exitialis, & venenum mortiferum; sed Gratia offert antidotum salutarum & perfectissimum, quod vitam & omnem felicitatem reparavit; peccatum iram Dei & aeternam mortem apportavit, sed Gratia vitam & aeternam salutem reddidit.

S. 2. Gratia Græcis dicitur *χάρις*, & significat benignum

gnum favorem, seu benevolum alicujus erga alios affectum, live is in homine reperiatur, Gen. 18, 3. Exod. 33, 17. live in ipso Deo, quod liquet è Luc. 1, v. 30. ubi Gabriel alloquitur Mariam: *Μη φοβῆσθε Μαριάμ, ὅτι ἔσται χάρις καὶ εὐδοκία τῷ Θεῷ.* Sic & Paulo dicit Dominus 2. Cor. 12, 9. *ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου.* Interdum significat gratia idem, quod donum gratiæ divinæ ad Eph. 4, 7. ubi *ἡ χάρις ἐδόθη* dicitur, & explicatur v. 8. per vocem *δοῦναι*, ὃ ἐδωκεν τοῖς ἀνθρώποις: interdum notat totum gratiæ statum, in quo quis divinam gratiam specialiore fruitur, ex. gr. Gal. 5, 4. Excidistis gratia, id est statu gratiæ. Denotat alias gratiarum actionem 2. Cor. 2, 14. *τῷ δὲ Θεῷ χάρις,* add. 1. Cor. 10, 30. Accipitur & pro eleemosyna 1. Cor. 16, 3. *ἵνα ἡμεῖς ἀποπέμψωμεν ὑμῖν χάριν ἐν ἰερουσαλήμ.* Ponitur etiam adverbialiter pro *ἐνεκα* Luc. 7, 47. *ἢ χάριν λέγω σοι* & Eph. 3, 1. *τῆς χάρις.* Hic vero per *χάριν* intelligitur benevolus animus, indebitus favor, gratuita propensio, singularis dilectio, admiranda misericordia, & si quid ejus simile dici potest, quod incomprehensibilem DEI benignitatem, quæ lapsus Genus Humanum est complexus, denotare aut describere potest.

§. 3. Gratia igitur illa Dei est gratuita Voluntatis Divinæ propensio in genus humanum, quæ omnibus hominibus peccato corruptis, & per legem damnatis non tantum destinavit Filium Salvatorem ideo incarnandum, ut æterna satisfactione suâ illos à peccatis & condemnatione redimeret, & justitiam ac vitam æternam restauraret: sed & propter illam satisfactionem ipsorum omnium salutem serio cupit, eumque in finem paratissimus est ad offerendam omnibus ac singulis, & conferendam omnibus non repugnantibus gratiam Conversionis & justificationis, quamdiu vivunt: unde B. Luth. in Præf. Ep. ad Rom. ait, *daß Gnade eigentlich heißet Gottes Hulde oder Günst / die er zu uns trägt bey sich selbst / aus welcher er geneiget wird Christum / und den Geist mit seinen Gaben in uns zu gießen.* *Χάρις* ista *ὑπερπερίσσευσε*, superabundavit. Verbum *ὑπερπερίσσεύειν* est emphaticum, & non tantumdem valet, ac si dicas in stagno ex pluviiis ortò abundare liquorem, ut effundatur,

C

quod

quod superfluum est; sed quasi dicas ad inexhausti ac vivi fontis rationem vehementer & supra modum ita abundare, ut quantum quantum ejus undis accolæ fruantur, nihilominus semper amplius ampliusque superfit. Auget enim apud Græcos significationem τὸ ὑπερ, ut Rom. 8, 37. ὑπερικήμεν, 2. Cor. 12, 7. ὑπερείκομαι 2. Theff. 1, 7. ὑπερευξάνω. Est alias ipso jam in verbo περισσύν significatione copix fatis dilucidè & abundanter declarata, uti Metaphora à fluminibus exundantibus deducta docet, ea tamen adaugetur per hanc particulam ὑπερ, uti & 2. Cor. 7, 4. dicitur: ὑπερῶς περισσύνωμαι τῇ χάρι, & Marc. 7, 37. ὑπερῶς περισσύνωμαι ἐξ ἐπιθέσεως; quæ ratione & vocè ὑπερῶς ingeniosè compositam epistola 1. ad Theff. c. 3, v. 10. commendat. Rarior est horum ulus, dicunt lexicographi, ut sic ubertas illa gratiæ ipsa etiam nominis raritate h. l. commendetur. Apostolus ergo his verbis emphaticis id exprimit, etsi peccatum per totum genus humanum se diffuderit, & ut pestilentissimum malum, omnes infecerit atq; occiderit, gratiam tamen esse multò superiorem & excellentiorem, quippe quæ in Christo, mortuum in peccatis genus humanum sibi conciliaverit, ab inferno redemerit, quotidieq; paratissima sit ad omnes homines, dum vita in hoc orbe suppetit, gratis donandos & viribus fidei, ut non repugnent, & remissione omnium peccatorum, dum non repugnent, ut pristinx justitiæ & felicitati restituantur: in eaq; tantam esse abundantiam, ut, cum ex uno lapsu & peccato originante reatus mortis in totum genus humanum venerit, gratia DEI per satisfactionem Christi non tantum ex uno illo originante, & inde contracto originali malo liberet, sed & ab omnibus inde promanantibus plane innumeris delictis: ita ut si plura etiam & majora peccata fuissent, hæc gratia superabundans illa non tantum perpetrata, & secutura, sed & possibilia, sub conditione si forent, sufficientissimè delevisset.

§. 4. Gratia hæc, quatenus est in DEO, & ipsam ipsius Voluntatè, quæ in homines lapsos propensa est, denotat, Attributū est essentialè, & eò respectu τὸ εἶναι idem est quod ipse Deus, in quem accidens non cadit. Cum autem τῷ λόγῳ ad nostrum

con-

conciipiendi modū distinctionem & respectū ad homines admittat, illius non tam causa Efficiens, quam sub termino generali Principium & fons esse intelligitur in essentiā unicus & æternus Deus. Hoc manifestat David Pl. 84, 1, 2. *Dominus, ait, Deus dat gratiam & gloriam.* Ita Autorem omnis gratiæ summū Deum appellat Sanctus Apostolus Rom. 1, 7 Gal. 1, 3, 1. Tim. 1, 2. Dispensat Deus gratiam suam Eph. 3, 2. & homines regit in gratia Act. 15, 40. Quemadmodum enim pater naturalis gratiam suam non denegat filiis suis, sic gratiam suam & immensam misericordiam Pater Cœlestis exhibet miseris hominibus, & ut Rex terrenus gratia sua erigit egenos subditos, sic Rex regum & Dominus Dominantium rivos cœlestis suæ gratiæ demittit in egenos & humillimos mortales, servos suos miserabiles, qui, cum hostes naturā simus, subditorum quidem aliquo, civium vero nomen nullo modo tueri potuimus.

S. 5. Verum Gratia illa, per quam nobis ex ineffabili Dei beneplacito destinatus fuit Redemptor, qui nos Deo conciliaret, & pro peccatis nostris satisfaceret, meritoriam causam nondum habere potuit. Quatenus autem post destinatum mundo Redemptorem gratia significat continuam illam & immutabilem Dei propensionem ad servandos homines omnes, Causa Meritoria ejus gratiæ est Dominus noster Jesus Christus. Hinc gratia Domini nostri Jesu Christi dicitur Rom. 16, 20. & in hoc nostro Capite v. 15. itemque 1. Cor. 16, 23 &c. *Jesu, Christus est thronus gratiæ* Rom. 3, 25. Ebr. 4, 16. Is ipse & solus gratiam hominibus acquisivit, dum mortuus est pro illis, *dedit enim animam suam λύτρον ἀντι πολλῶν* Math. 20, 28. Ille ut agnus innocentissimus peccata hominum ac totius mundi portavit El. 53, 11. Joh. 1, 29. *Peccata nostra ipse portavit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui justitiæ vivamus, ejus livore sanati sumus.* 1 Petr. 2, 24. Ille ergo justitiæ vindicativæ divinæ morte sua debitum nostrum persolvit, & pro hominibus vere satisfecit, *solvit enim quod non rapuit* Pl. 69, 5. Inde *Christi sanguis τιμίος* 1 Petr. 1, 19. appellatur, quippe quo miseri homines ab immensis sunt redempti pecca-

tis. Gratia vero Salvatoris sanguine nitens est tam *ὁπὲρ πᾶσι*.
σέβρα, ut per illam omnia peccata totius mundi sint abolita,
Christi enim sanguis mundavit homines ab omnibus peccatis,
1. Joh. 1, 7. Delevit, quod adversus nos erat, chirographum de-
creti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens
illud cruci Col. 2, 14. siquidem ipse propitiatio est pro pecca-
tis nostris, non verò pro nostris tantum, sed & pro totius mundi
peccatis 1. Joh. 2, 1. 2.

§. 6. Ista ergo Gratia Superabundans, per quam omnia pec-
cata in Christo sunt deleta, est universalis, & pertinet ad omnes
homines, apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus
hominibus Tit. 2, 11. Ne autem ex phraseologia hic nascatur
molesta quædam æquivocatio, vocem Gratiæ Abundantis vel
Superabundantis eâ liberare oportet, ut ejus, de qua nos lo-
quimur, universalitas eo rectius constet. Video enim Abun-
dantem gratiam interdum ab iis, qui in controversia nuper
orta scripserunt, ita usurpari, ut lectores inde & scriptores
ipsi parum inter sese conveniant. Dum enim alibi Gratia
Dei Abundans jungitur cum Perficiente, Inhabitante & San-
ctificante, atque ita ad credentes tantum refertur, Sufficien-
tiqve, quæ ad recuperandos omnes homines sufficit, con-
tradistinguitur; alibi vero Gratia Abundans dicitur, quæ ad
conversionem peccatorum non tantum ordinaria ac sufficien-
tia adhibet media, sed & iis ex abundanti extraordinaria addit,
miracula scilicet, somnia &c: non potuit fieri, quin pro diversitate
conceptuum diversimode judicaretur. Utroque vero illo
sensu Gratia Abundans particularis est, nec confundenda
cum illa Gratiæ Superabundantia, de qua locus noster agit.
Semotis ergo illis significationibus Gratia Pauli Superabun-
dans, sicut vi præpositionis *ὁπὲρ* in hac compositione oppo-
nitur ingenti omnium peccatorum *πλεονασμῷ*, vi. & copia,
ita gratuiti favoris divini tantam dicit prærogativam, præ
qua omnis omnium peccatorum vis, copia & *πλεονασμὸς*
cedat, quoniam Deus lubentissime omnem vim peccati om-
nibus condonare, & velut in abyssum maris præcipitare,
adeoque

adeoque omnes per Legem condemnatos serio velit salvari.
Propterea etiam hoc ipso Capite, Rom. 5, 17. laudatur
jam prius *μετριοτατης χαριτος*, quam a quibusdam per fidem
suscipitur, siquidem v. 17. dicitur, quod multo magis abun-
daverit gratia Dei, quam peccatum, cujus tamen vi omnes sunt
mortui. Hæc igitur Gratia spectat ad omnes homines, in
quos mors transit. *Sic enim Deus dilexit mundum*, nempe
totum genus humanum in peccata lapsam & perditam, *ut
daret filium suam unigenitum*, Joh. 3, 16. & *Filius Dei venit
querere & salvare, quod perierat*, Luc. 19, 10. Jam vero to-
tum genus humanum erat perditum; venit ergo è gratia &
dilectione Salvator, ut omnes sine discrimine quereretur & sal-
varet. Hanc Dei Gratiã universalem judicat etiam divus
Paulus 1. Tim. 1, 1. *fidelis inquit, sermo & omni acceptione dignus,
quod Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvare:*
idq; ita, ut ne primarius quidem peccator prateriri debeat.
Omnes vero homines sunt peccatores, sic igitur Christus
venit, ut omnibus peccatoribus, etiam primariis gratiam
suam impertiret & eos salvaret. Hoc quoque Apostolus ex-
plicat clarissime 1. Tim. 2, 5, 6. *Unus Deus, unus etiam Mediator
Dei & hominum, homo Christus Jesus, qui dedit semetipsum re-
demtionem pro omnibus.* Si ergo omnium Redemptor est, gratia
hæc pertinet ad omnes, & est universalis. Hoc quoq; corrobo-
ratur verbis Col. 1, 19. 20. *In ipso complacuit omnem plenitudinem
inhabitare, & per eum reconciliare omnia ad ipsum, pacificanti per
sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in caelis sunt.*
Per hæc enim Apostolus gratiam Dei ad totum genus humanum in
Christo restaurandum & salvandumq; extendit. Porro Filius Dei,
hanc gratiam suam universalem hominibus offerens, jubet *omnes
sive jam agnoscant peccati molem, sive nondum agnoscant, onus-
stos certe peccatis ad se venire* Matth. 11, 28. vult ad se & *sub
alas suas congregari nolentes & refractarios Judeos* Matth. 23, 27.
& vel in ipsa hora epularum, læpius jam antea invitatos iterum
vocari invitariq; cupit, adeoque illius convivii, id est regni
coelestis, & æternæ salutis participes fieri serio desiderat

impios etiam & ingratos contemtores, quod ex Luc. 14, 17. & seq. videndum est.

§. 7. Commendat se autem longe maxime gratia Dei superabundans hominibus, dum per verbum Evangelicum oculis auri-
busq; innotescit promissio, præstatio satisfactionis annunciatür
& illustris obfignatio sequitur per Sacramenta. Equidem verbū
hoc, per quod donū gratiæ divinæ hominibus benignissime of-
fertur, æque ac Gratia, ad omnes pertinet, & vocatio per illud
plane universalis est. Recte quoq; dicimus de Gratia Dei, quod
prædicetur omnibus; id quod adeo verum est, ut, ubi per
externam humani oris prædicationem Evangelium non in-
notescit, eo Evangelistarum penna penetraverit; & si ne sic
quidem Evangelium ad quospiam perveniat, rumor & audi-
tio de nomine Christi remotissimos ad gratiam Dei invitet; imo
ipsa natura per vocationem generaliore, & propria homi-
num conscientia abunde de Gratia Dei alicubi revelata testentur,
*Non ergo sunt loquela, neq; sermones, ubi non audiantur voces eo-
rum, (testes qui sunt Gratia Dei.) In omnem terram exivit sonus
eorum, & in fines orbis terræ verba eorum Ps. 19, 4 5. Peculiariter
vero annuciari iussit omnibus hominibus ubique ut penitentiam
agant Act. 17, 30. Et Mandatum Salvatoris Jesu Christi ad
discipulos hoc est Marc. 16, 15. Euntes in universum mundum præ-
dicare evangelium omni creature, scilicet quo usque se exten-
dit verbi prædicatio in ordine ad creaturas rationales. Re-
motissimis quoque insulis & populis prædicatio gratiæ per
verbum facta est. Testatur hoc Paulus Col. 1, 23. Evangelium præ-
dicatum est in universa creatura, quæ sub cælo est, cujus factus sum
minister. Affirmant hoc Patres ecclesiæ Tertull. lib. c. Jud. Theo-
doretus l. 9. de Cur. Græc Aff. & plures, in abditarum gentium
provinciis & ignotis insulis evangelium fuisse prædicatum. Et
Hieronymus in Marth. c. 24. inquit: *Non puto aliquam rem
mansisse gentem, quæ Christi nomen ignoret.* Neq; etiam Gratia
denegata est incredulis, contumaciter resistentibus & sua cul-
pa pereuntibus. *Expandit enim Deus manus suas tota die ad po-
pulum incredulum, qui graditur in via non bona post cogita-
tiones**

tionem suam. Ef. 65, 2. *Voceavi ait Sapiencia, & renuistiis, extendi manum meam & non fuit, qui aspiceret.* Pr. 1, 24. Ex dictis itaq; simul patet & gratiam Dei universalem, generalius quidem varie, specialissime vero per verbum Evangelicum ac Sacramenta omnibus antunciatam, & sic vocationem generaliter omnibus quocumq; modo esse factam, & Deum ita serio testari, velle se, ut omnes ad cognitionem veritatis perveniant & salventur.

§. 8. Probe deinceps ad hanc materiam, ex Apostolico nostro loco explicandam, observanda venit distinctio, quam Apostolus h. l. facit inter τὴν χάριν, Gratiam illam, de qua loquimur, & τὴν δωρεάν ἐν χάριτι, quæ & τὸ δῶρημα, & τὸ χάρισμα id est Donum Gratia vocatur, inter quæ v. 15, 16, 17. accurate Doctor gentium distingvit. Scilicet illa χάρις ὑπερωσεύου confert nobis τὸ χάρισμα καὶ τὴν δωρεάν, non minus ad omnes homines spectantem, quam ipsa Gratia: unde non tantum v. 17. laudatur ἡ πεισσία τῆς χάριτος, sed & ἡ πεισσία τῆς δωρεᾶς τῆς δικαιοσύνης. Χάρις enim est benignissima voluntas Dei, quæ, quod ad expiandū peccatum facit, abundanter dat omnibus hominibus; τὸ δὲ χάρισμα καὶ ἡ δωρεὰ illud ipsum est, per quod hominum peccata omnia expiantur, & tolluntur, quodque omnibus hominibus ad justificationem gratis offertur: τὸ γὰρ χάρισμα ἐκ πολλῶν ἐργασιομάτων εἰς δικαίωμα. Non igitur hic salus & vita æterna, quam homines ut optimum donum accipiunt ἐ manu potentissimi DEI, per τὴν δωρεάν intelligitur, uti vita æterna alias dicitur τὸ χάρισμα τῆ θεῶ Rom. 6, 23. nec status gratia, in quo per fidem existimus, hic denotatur, qui alias δῶρον θεῶ appellari meretur ex Eph. 28. nec ipsa fides, quæ donum etiam DEI dici solet, quippe quæ unicuique offerri dicitur Act. 17, 31. ita designatur, nec Spiritus S. hic eo vocatur nomine, sicut Act. 2, 38. legimus de dono (δωρεᾷ) Spiritus Sancti. Sed quantum ex omnibus Textus Circumstantiis deduci potest, Χάρισμα dicitur gratuitum JESU CHRISTI meritum, seu quod vix differt,

differt, iustitia in satisfactione pro omnibus hominibus, in uni-
 versali Merito JESU CHRISTI toti humano generi adqvisita,
 ut gratis simpliciter omnibus offeratur, & gratis etiam con-
 feratur iis omnibus, qui eam accipere non detrectant. Hinc
 v. 15. dicitur, quod *sicut unius Adami lapsus* (licet omnes æ-
 ternum non moriantur, nihilominus) *mortis reatum omnibus*
intulerit, ita multo magis & Gratia DEI, & Donum (adqvi-
 situm) *in gratia unius alterius Adami JESU CHRISTI in il-*
los multos, in quos mors transit, id est, in omnes homines
abundans sit factum: undè rectè concludimus, quod Meri-
 tum seu iustitia JESU CHRISTI, licet actu omnes non sal-
 vet, abundantissimè tamen salvare possit, & ex gratia & pro-
 pensissimâ voluntate JESU CHRISTI salvare debeat omnes
 sine exceptione. sic v. 16. dicitur, quod donum gratuitum, (id
 est Meritum JESU CHRISTI) è multis transgressionibus (tra-
 ducere valeat) ad iustitiam. v. 17. appellatur, ἡ δωρεὰ τῆς δι-
 καιοσύνης donum Iustitiæ, seu iustitia gratis danda, quæ de-
 beat λαμβάνεσθαι, per fidem suscipi, ejusque περισσεύα seu
 superfluitas præ dominio mortis extollitur. v. 18. vocatur
 τὸ τῷ εἰναι δικαίωμα, unius JESU CHRISTI Iustitia seu me-
 ritum, per quod valeat progressus in omnes homines ad justifi-
 cationem vitæ. v. 19. dicitur Obedientia Christi, per quam
 iusti constituentur homines.

§. 8. Gratia ergo hæc DEI summa serio intendit ho-
 minum justificationem, mediante illo χάρισματι, quod est
 Meritum JESU CHRISTI, seu ejus Δικαίωμα contendens
 εἰς τὴν ἀντίωσιν ζωῆς v. 18. quæ justificatio vitæ quando se-
 quitur, omnino gratiæ illi divinæ superabundanti deberur.
Justificamur enim gratis, per gratiam ipsius, per redemptio-
nem, quæ est in Christo Jesu Rom. 3, 24. Deus nos salvos faciet
secundum gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante tem-
pora secularia 2. Tim. 1, 9. Causa igitur illa Justificationis no-
stræ impulsiva est, sicut Meritoria ejus Causa est Obedientia Chri-
sti Activa ac Passiva. Nempe Patris Justificationem nisi in Christi
sanguine natat, i. e. dum ab æterno Justificationem intendit
 sese

se in Christo fundavit, unde tota nostra justificatio fit in laude gloriosam gratie ipsius, quæ nos gratis complexus est per Filium dilectum, in quo habemus redemptionem propter sanguinem ipsius & remissionem peccatorum *ἡγάτα τὸν ἰσθμὸν τῆς χάριτος* & *ἀφῆς*, secundum divitias gratie ipsius, quæ abundavit erga nos Eph. 1, 5. 6. 7. 8. Hinc Paulus iis etiam verbis, quæ nunc ponderamus, egregie subjecit, quod Deus hanc justificationem & Vitam Æternam serio intendat. Sic enim scribit: *Ubi peccatum ad summam suam potentiam invaluit, ibi Gratia superabundans facta est, ut, sicut regnavit peccatum in morte, ita & gratia regnet per justitiam ad Vitam Æternam per J. C. Dominum Nostrum.* Rom. 5, 20. 21.

§. 9. Quoniam autem superabundans hæc præ omnium Peccatorum mole DEI Gratia hostium quidem intretur, at perpetuò tamen reluctantes per vim justificare non vult, ordinem mediocrum ita constituit, ut Christi Justitiam velut Gratuitum donum suscipiant (Rom. 5, 17.) omnes homines, sibi; eam applicant, (non quidem uti præstita est, sic enim est causa meritoria; sed uti nobis donatur & imputatur, atque ita nostra redditur) & sic ejus participes fiant non nisi per veram & salvificam fidem. Vera autem Fides consistit in *notitia*, ut sciat homo seu cognoverit e Scriptura S., quænam peccatori sibi sint promissa & credenda? *quomodo enim credens, de quo non audiverunt.* Rom. 10, 14. ait Paulus, qui sanè sciebat, *in quem crederet.* 2. Tim. 1, 12. *in assensu*, unde dubitatio & metus excluditur; necessum est enim, pro vero accerto id haberi, quod promissum & credendum est, siquidem inde boni quidquam debeat expectari: non igitur hæsitandum, *qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui a vento movetur & circumferitur* Jac. 1, 6. & in certissima fiducia, dum homo non tantum certus est, in veritate ad sese pertinere, etiam specialissimè, quæ promissa sunt, sed & in iis firmiter acquiescens Deum omni promisso satisfacturum esse confidit, perque nihil inde retrahitur. *In CHRISTO JESU enim habemus FIDUCIAM, & accessum in CONFIDENTIA per FIDEM ejus* Eph 3, 12. Et

D

hæc

Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. 1. Joh. 5, 4. Illa est rerum sperandarum (id est promissarum) substantia & argumentum non apparentiū (seu fiducialis convictio de iis, quæ non videntur.) Ebr. 11, 1. Illa oculus est. per quem agnoscimus Christum, illa pes est, quo accurrimus ad Christum, illa manus est, per quam apprehendimus Christum, illa vinculum est, per quod apprehensum nobis unimus & unitum tenemus. Paucis: justificamur ex fide Rom. 5, 1. Gratia salvamur per fidem Eph. 2, 8. Christus habitat per fidem in cordibus Eph. 3, 17. idq; omne ex Gratia illa superabundante, vincente in Christo omnia peccata.

§. 10. *Ετι igitur ὁ πλεονασμὸς τῆς ἀμαρτίας totum genus humanum inquinaverit, atq; in statum iræ & damnationis dejecerit, ut propter peccata & transgressiones mors venerit super omnes: tamen ἡ χάρις ὑπερπερισσέυσσα de peccatis omnibus triumphavit, iratum Deum mediante Merito Christi reconciliavit, mortem domuit, vitam & omnem felicitatem restauravit, & hæc gratia tam superabundans fuit, ut si plura & majora hominum peccata fuissent, illa tamen sufficientissima esset, quæ omnia illa exstingveret. Per hanc gratiam superabundantem omnes homines ē potestate Satanz & tenebrarum in Christo ereptos seu redemptos etiam justificare, & salvare serio cupit: peccata morte digna illis omnibus & singulis ex toto animo avet remittere & condonare, & filios lucis achæredes regni cœlestis ex pessimis iræ & inferni mancipiis facere desiderat, eumque in finem vires fidei semper offert, certissimumque promissum æternæ salutis omni die repetit, manusque velut precantes, & amplexum indicantes extendit.*

§. 11. *Rectissime igitur Gratia ista ab Apostolo hic dicitur ὑπερπερισσέυσσα, & 1. Tim. 1, 14. ἡ χάρις ὑπερπλεονάζουσα, itemque ex Eph. 2, 7. ἡ χάρις ὑπερβάλλουσα æque commode eodem sensu nominatur, ideoque tot amœnis expressionibus declaratur, ut nullus ex intentione Dei locus relinqvatur desperationi, quasi ullum in ullo vivente peccatum*

tum tantum sit, cui Gratia hæc DEI remittendo aut non sufficiat, aut se omnino subtrahat. Cognoscitur inde universalis esse, & pertinere ad omnes homines in omni gente, ætate, sexu, statu viventes, in omni loco ac tempore degentes, cumqve omni peccato ac crimine conflictantes: proptereaqve coincidit cum voluntate Dei antecedente, secundum quam Deus serio vult omnes homines Christo frui ac salvari. Neq; est hæc voluntas ficta & simulata, ut Deus externe omnibus quidem gratiam suam obtulerit, interne tamen ex absoluto decreto aliquos tantum amaverit & elegerit, reliquos autem omnes rejecerit & damnaverit. Minime vero! sed est serua & paterna hæc voluntas, quæ ad omnes se extendit, & omnium salutem cum sufficientium, & efficacium mediocum procuracione & in SS. facta oblatione anxie desiderat. Interea nihilominus hoc firmum est, quod gratia hæc mediate & ordinate pertineat ad omnes homines. Scilicet per Jesum Christum Mediatorem, per verbum & sacramenta, ac per veram fidem fundatam in Christi merito, homines ut ad regnum gratiæ deveniant, Gratia superabundans requirit. Et quoniam Christus passus est pro omnibus, & ceu agnus innocens tulit peccata totius mundi, & sanguinem suum effudit pro omnibus, & omnes amavit, & mundationem omnium a peccatis invenit, & præterea hoc evangelium prædicatum est omnibus hominibus, (non enim est populus, ad quem sermo iste non sit delatus) facile inde colligitur, quod Divina etiam Gratia omnes illos salvos fieri ardentissime cupiat, quamdiu sunt in vivis. Quod vero non omnes eam recipiant, & plurimi in tenebris peccatorum adhaerescant, & moriantur, non est causa interitus eorum defectus gratiæ superabundantis clementissimi Dei, sed contemptus & neglectus contumax malitiosorum hominum, qui tenebras magis amaverunt, quam lucem, media salutis spreverunt, atq; in potestate Satanæ voluntario ac pertinaciter manserunt. Nemo hominum à Gratia Dei, nemo a Messias beneficiis fuit penitus umquam exclusus, nisi qui se ipsum pertinaciter

fidelitate exclusit moriens. *Constitutus enim in signum populo-
rum, ut eum quarant gentes* Es. 11, 10. & *datum est in lucem
gentium, ut sit salus usque ad extremitatem terra* Es. 49, 6.
idque secundum beneplacitum voluntatis ac Gratiae Divinae.

§. 12. Interim propter infidelium & incredulorum
contentum nullum gratia patitur decrementum, sed illa ma-
net uti sufficiens, ita & efficax ad delenda, & expianda, &
omni tempore vivis remittenda peccata, & abundat supra
omnem molem peccati tam originalis, quam actualis. Illa
omnia ad finem, suum ut dominium in homine contra vim
peccati habeat, & eum ad vitam aeternam deducat, adfert.
In Origina'i per Verbum & Baptismum reatus, dominium &
poena peccati (licet ipsum peccatum in homine remaneat, dum
adhuc est in peregrinatione hujus mundi) ut planè tollatur, &
actualia peccata itidem ut poenitentibus remittantur & reatus
causa extingvantur, quotidie sese cupidissimam omni pecca-
tori ostendit. In primâ ad salutem vocatione id patet, qua
natis ex carne hominibus ablutionem a peccatorum forde in
sanguine Christi & lavacro Baptismi Gratia Dei offert, *Non
enim ex operibus justitiae quae fecimus, sed secundum suam mi-
sericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis & re-
novationis Spiritus Sancti* Tit. 3, 5. In crebrâ quoque revocatio-
ne eorum, qui per baptismum induerunt Christum Gal. 3, 27.
cumque deinde, cum denuò peccatum cum suis fructibus am-
plexarentur, ejecerunt, (siquidem Christus justificans & san-
ctificans cum Beliale in eodem habitaculo non habitat) quam
abundans DEI misericordia sit erga lapsos, Scriptura testatur,
Non videbitur ergo *omni* esse, si in gloriam Gratiae Divinae
summa quaedam peccata ponderemus.

§. 13. Committunt, ita est, in hac brevi vita mor-
tales multa & vel gravissima peccata, nam *delicta quis intelli-
git?* Psalm. 19, 13. Sunt in iis peccata *voluntaria*, cum ex pro-
posito & contra conscientiam peccant transgressores. Sunt in
iis *clamantia*, quae propter atrocitatem suam justitiam DEI
ultricem in horas flagitare videntur, ut DEUS non diu poe-
nam

nam ultimam differre possit. Sunt peccata *mortalia interna*
in motu vitioso cordis cum delectatione & approbatione hæ-
rentia, sed foras non erumpentia, qualia sunt proæreticè
pravæ cogitationes cordis; sunt *externa*, ut furum, adulteri-
um, homicidium. Fiunt peccata talia *contra Deum & proximum*,
dum contra primam & secundam tabulam peccatur. Com-
mittitur speciatim *contra Filium hominis*, & quidè hoc modo, si
quis veritatem evangelicam de Je'u CHRISTO *θεανθρωπος*
ex ignorantia, incredulitate, & commodi temporalis desiderio,
vel etiam cum perversione pietatis & vano zelo blasphematur
& persequitur. Peccatur & *in Spiritum Sanctum*, & tale
peccatum committitur, cum homo adultus veram salutis certi-
tudinem e verbo Sp. S. agnovit, illam verò, licet adhuc suf-
ficienter agnoscat, tamen libere ac proæreticè abnegat, op-
pugnat, blasphematur, & remedia conversionis cum per-
petua infectionis continuatione obstinate & finaliter re-
jicit: sive ita placet, cum iustitia Evangelica deliberatò re-
pudiatur cum perpetuâ doctrinæ Spir. Sancti ad convictionem
usq; agnitæ infectione, velut Spiritus impuri & doctrinæ dia-
bolicæ. Notari quoque *induratio* meretur, quæ post inobe-
dientiam erga Evangelium, malevolentiam adversus docen-
tes ac doctrinam, blasphemam repulsionem sermonis, &
ἀνομιαν ἀρχόντων, hominem in tali statu ponit, ut nunquam vel
in ipsa lectione & auditione verbi, gratiam Dei revocantem
dextre sentiat, ac, si quid forte sentiat, observatione non digne-
tur. Crimina sane gravia, quæ æternam indubie merentur & in-
ferunt etiam mortem. Sed dilectio Dei tamen se extendit
ad omnes ejusmodi peccatores Ez. 33. 11. *Vivo ego, nolo mor-*
tem impij, (ne tum quidem, cum in impietate mors eum aggre-
ditur) *sed ut convertatur impius a via sua mala & vivat.* Hinc me-
ritum Christi ad omnium hominum peccata se extendit, quia
Jesús Christus est *propitiatio pro peccatis nostris, non pro no-*
stris autem tantum, sed etiam pro totius mundi peccatis. 1. Joh.
2, 2. atq; ita & pro omnium gravissimis. Namq; Christus etiam pro
illis mortuus est, qui *Spiritum gratiæ contumelia afficiunt, Fi-*
liam

lium Dei conculcant, & sanguinem testamenti eorum rem prophanam habent Ebr. 10, 29. Etiam atrocissimis peccatoribus in Spiritum sanctum, quorum in numero erant Pharisei & Sadducei, offertur Gratia & Verbum Dei predicatur Matth. 3, 7. 8. c. 12, 31. sqq. Luc. 3, 7. 8. Marc. 3, 22. lqq. Nam peccatum in Spiritum sanctum (sine ullo dubio hoc omnium atrocissimum est) atrocitate sua non facit, ut peccator, quoad in via est, omni plane commiseratione & superabundante illa gratia ex parte Dei sit destitutus, sed ex parte ipsorum blasphemorum nulla sequitur poenitentia in ullo contra Sp. S. peccante, siquidem is semper ac pertinaciter omnem gratiam Evangelicam repudiat, omne monitum Legale respuit, Spiritum Sanctum, quem tamen novit, tanquam diabolium blasphemat ac meritum Christi agnitum tam ratione acquisitionis, quam ratione applicationis finaliter pessumdare gessit. Cum igitur testante ipso Servatore nullum ante mortem peccatum sit, unde non interdum quidam ad Deum sint reversi, atque ita remissionem omnium peccatorum obtinuerint, solum autem peccatum in Sp. S. homines adeo induret, ut nunquam quisquam aut reversus sit ex illo, aut usque ad extremum diem ad Deum reversurus sit, id quod Deus optime novit: hinc in Sacris dicitur nunquam remitti, & termino Ecclesiastico vocatur irremissibile non ob defectum, subtractionem totalem, aut insufficientiam divinæ gratiæ, quæ semper exuberat supra peccatum, cum sit infinita; nec ob defectum aut debilitatem meriti Christi, qui pro peccatis omnibus plenissime satisfecit; sed ob pertinacem blasphemiam Spiritus Sancti tum gratiam predicantis, tum peccata coarguentis, & ob perseverantem contemptum mediocorum, per quæ Spiritus Sanctus ad conversionem hominis & peccati condonationem efficax esse solet. Nihil tamen fecius Gratia Dei etiam in media tanti contemptus & blasphemiae pervicacia, cum jam *regnum mortis* super eos invaluit v. 17. & *regnum peccati in morte* sese exserit v. 21. ut nihil nisi ipsa exsecutio, & abjectio in æternam mortem desit, eo superabundare à Paulo dicitur præ peccato illo ad summam potestatem

testatem evedto v. 20. ut, quantum ad intentionem Dei, & affectum ipsius serium antecedentem attinet, sicut peccatum eatenus in morte regnavit, ita etiam vel deinceps gratia regnet per Justitiam ad Vitam Eternam per J. C. Dominum nostrum.

S. 14. Gratia igitur superabundans, quæ in ipsâ Conversione occupata ex Augustini sententia quinque hos habet gradus, ut sit *preveniens, preparans, operans, excitans & persciens*, offert seipsam homini ubiqve conversionis incipiendæ gratia, vocando & revocando illum vel per externam concionem pœnitentiæ, vel per remissionem ejus, vel pædagogice primum per naturam, & durat, quamdiu homo vivit, & adhuc in via est, ut castrui possit, nec denegatur in hora mortis, dummodo illam homo non morte rejiciat. *Expandit Deus manus suas tota die ad populum rebellem, qui ambulat in via non bona* Es 65, 2. scilicet tota die non Dei, sed populi, & hominum in populo, quæ dies vitam designat, ut per totam vitam peccator revocetur ad pœnitentiam. Gratiam suam superabundantem Dominus patet facit Jer. 3, 12. seqv. *Ita & clamato verba hæc & dicit: Revertere aversa Israel, dictum Jehovah: non enim faciam cadere facies super vos meas, quoniam misericors ego sum, dictum Jehovah: Non tenebo iram in æternum. Tantummodo agnosce iniquitatem tuam, quod contra Jehovah Deum tuum pravaricata sis. Revertimini filii perversi, & sanabo aversiones vestras. Dulcissimus quoq; Salvator clementissime peccatores invitat omnes Matth. 11, 28. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, innumeris nempe peccatis morte dignis, ipsi vos è Chorazin, Bethsaida, Capernaum, ipsi vos, à quorum oculis absconditum est mysterium in J. C. ipsi vos, qui nec Patrem, nec Filium agnoscitis, nec per vos agnoscere potestis: venite ad me omnes, resciam vos, per gratiam meam immensam dabo vobis remissionem peccatorum & cum hac vitam ac salutem æternam. Nullus enim peccatorum è prima Voluntate a Deo contemnitur: nemo eorundem è secunda Voluntate ita contemnitur, ut vivo prima tollatur*

rollatur, sed sæpissime, imo quotidie revocatur quisq; variè, dum in vivis est. *Ecce sto ad ostium & pulso*, inquit ipse Christus revocaturus ad pœnitentiam Episcopum Laodicentem, quem ut miserum & miserabilem, ut pauperem, cœcum ac nudum descripserat Apoc. 3, 18. Sic & Sponsa aliquando in securitate dormiens de Sponso mystico testatur: *Vox amici mei pulsantis audita est: Aperi mibi soror mea, amica mea, columba mea* Cant. 5, 2. Et Salvator gratiam suam erga omnes miseros & pœnitentes peccatores ostendit in dulcibus & solatii plenis parabolis de homine ovem perditam quærente, itemque de muliere ob perditam drachmam lucernam accendentem, verrente domum & diligentius quærente, donec inveniat, quod amiserat Luc. 15, 3, sqq. Quo ipso murmurantes Phariseos ac scribas compescebat Christus, dicentes: *Hic peccatores recipit & cibum capit cum illis*, Breviter causas salutis & damnationis Deus ipse ostendit Ol. 13, 9. *Perditio tua ex te Israel, et antummodo in me auxilium tuum.*

§. 15. Superabundantem illam Gratiam, ut de iis non dicam, qui Universalitatem ejus simpliciter negant, debilitare conati sunt olim Novatiani, dum relapsis post baptismum omnem fiduciam pacis ac misericordiæ coram DEO denegarunt, ac remissionem peccatorum in Ecclesia plane non amplius posse consequi dixerunt. Sic prædicarunt iis liberius, quæ ad exitium hominum pertinent; quæ vero ad misericordiam, temere præteriverunt. De Novatiano olim dixit Cyprianus: *Novatianus non saltem sicut sacerdos & Levites jacentem vulnere assum præterit, sed ingeniosa ac nova crudelitate sauciatum potius occidit adimendo spem salutis, denegando misericordiam Patris, respuendo pœnitentiam fratris.* Horum perversa vestigia aliquâ parte premunt hodie quidam, qui misericordiam DEO ex Ulpiano Terminum omnis Gratia vel pædagogicè revocantis Peremptorium affingunt, atq; in eò Patrem misericordiarum iudici terreno, vix adeò crudeli, cum is definitum terminum homini citando significari jubeat, male conferunt. Sicut enim iudex terrenus tria edicta vel unum pro tribus proponit, atque ad

ad certum diē eatenus mandatis refragantē citat ac provocat,
& si citatus in isto termino copiam sui facere contemnit, pro
contumaci eum habet ac dicitur, sententiamq; qvā iustitia
exigit, sine mora dicit: sic DEUM facere volunt huiusmodi
peremptorias denunciations, sed clancularias, quibus homi-
nes vocet ac revocet, ac nisi intra definitum à DEO tempus,
(qvod tamen nemini patefcit) veniant, agantq; pœnitentiam,
& gratia & æterna salute penitus ita eos excludat, ut conver-
ti amplius deinde nec possint, nec debeant, etiamsi Gratiam con-
vertentem deinceps non forent repudiaturi. Quibus se non
alienos ii sistunt, qui hodiē cum Socinianis autumant, Deum ali-
quando vivis hominibus omnem suam gratiam simpliciter ita
adimere, eosqve ita penitus obdurare, ut non possint resipi-
fcere, vel ad Deum converti, eō ipso qvia Deus eos induravit,
& gratiam omnem subtraxit.

§. 16. Sed absit, gratiæ superabundanti divinx hanc
injuriam ut inferamus! ista enim, sicut credimus ē sacris literis,
& in specie ex eo, qvem tractavi, loco abundat supra omne
peccatum, recipit omnes peccatores, & nullo tempore in re-
gno gratiæ lapsū vere pœnitentem, aut gratiam pœnitendi
admitturum excludit. Hoc præclare Ambrosius contra Nova-
tianos observat: *Verbum DEI gratiam promittit omnibus, non
omnibus minatur injuriam. Quod est miserationis, exaggerat,
quod ulionis, extenuat.* Hoc etiam oracula Sacræ Scripturæ
confirmant: *Quando impius aversus fuerit ab omnibus peccatis
suis, que fecerat, & custodiverit omnia statuta mea, feceritqve ju-
diciū & iustitiā, vivendo vivet, non morietur. Omnes pœva-
ricationes, quas fecit, non in recordationem venient illi; in iusti-
tia, quam operatus est, vivet. Num volendo volo mortem impii,
dicit Dominus Deus, nonne ut convertatur à viis suis & vivat?*
Ezech. 18, 21. 22. 23. c. 33, 11. *Misericordia DEI non finita sunt,
nec consumta miserationes, sed nove sunt omni mane.* Thr. 3, 22. 23.
In his non talem iram terministicam, sed gratiam suam æter-
nam misericors Pater lapsis peccatoribus declarat, ut toto vitæ
tempore, seu qvovsq; in viā ambulant, recipi debeant, *patiens
enim DEUS est erga nos, dum non vult ullos perire, sed omnes ad
pœnitentiam reverti.* 2. Petr. 3, 9. Gratiam inde clementissimi
Dei erga lapsos peccatores ineffabilem summe efferunt sancti

E

Pa-

Patres. Chrysoſtomus homil. 19. in Genef. de ea loquitur: *Nul-
lum peccatum eſt, quantumcumq; grave ſit, quod illius miſericor-
diam vincat, modo tempore debito i. e. durante vita pœnitentiam
agamus & veniam petamus.* Et homil. 3. de pœnit. *Quantum
ſeniſilla ſe habet ad mare, tantum hominis malitia ad DEI cle-
mentiam. Pelagus tamenſi magnus eſt, meſuram recipit; Dei
vero clementia, finem non habet.* Bernhardus Serm. 3. de S.
Andr. gratiam divinam ita laudat: *Major eſt Domini pietas, quam
quævis hominum iniquitas.* Hiſce adſtipulatur Caſſiodorus in
P. 6. *Multitudo indulgentiæ divinæ magnitudinem peccatorum
quamlibet exſuperat.*

§. 17. Et hoc Scripturæ in fundamento, quod B. Patres
ſunt ſecuti, rectè ſubnixi Libri quoque noſtri Symbolici do-
cent, gratiæ divinæ contravivos non eſſe limites, ſed illam
omni tempore vitæ paratam & obviam eſſe lapſis peccato-
ribus, præcipuè verò quotiescunq; eam non rejiciant, ſed ob-
latas contrito corde ſuſcipiant & ulteriorem quærant. Certo
hoc, licet implicite, volunt B. Confefſorum verba, etſi hodie te-
mere id nolit agnoſci: *De pœnitentiâ docent, quod lapſis poſt Ba-
ptiſmum contingere poſſit remiſſio peccatorum, quocumque tem-
pore, cum convertuntur* Art. 12. Aug. Confefſ. Idem Apologia re-
petit & addita quadam exegeſi illuſtrat: *Lapſis poſt Baptiſmum
contingere poſſe remiſſio peccatorum, quocumque tempore & quo-
tiescunque convertuntur.* Sed contra hæc diſputare non eru-
beſcunt. Æquum erit ergo, ut legant, qui aliquibus grati-
am convertentem penitus adimunt, quod in fine Artic. V. de
Pœnitentiâ in Apolog. p. 180. ſuper dicto Ezech. 33, 11. dicitur,
atq; ex Tertulliano illuſtratur: & diſcent per Librum hunc Sym-
bolicum blaſphemos eos fieri, qui DEO irranti, ſe nolle mortem
peccatoris, non credunt. Æquum eſt, ut ex Art. Smalc. P. III. pag.
320. hæc obſervent: *Hoc fulmen eſt DEI, quo & maniſeſtos pec-
catores, & hypocritas proſternit, & nullum juſtum pronunciat,
ſed OMNES ad timorem & deſperationem adigit.* &c. *Sis ſcil.
incipit vera pœnitentiâ. Et hic homo audit ſententiâ promulgari
dicentem: Quos quot eſtis, nihil eſtis, ſive maniſeſti peccatores,
ſive opinione veſtrâ ſancti ſitis. OMNES VOS ALIOS FIERI
OPORET, & aliter operari, quam quales nunc eſtis, & ſicut
jam operamini, qualescunq; ſane ſitis, magni, ſapientes, poten-*

tes, sancti. In summa, hic nemo iustus, sanctus, pius est. Huic officio N. Testamentum statim adjungit consolationem & promissionem Gratiae Evangelii, cui credendum est, sicut Christus inquit Marc. 1. Agite poenitentiam, & credite Evangelio, id est scitis alii, & credatis meae promissioni. Et ante Christum Johannes nominatur praeco poenitentiae, sed ad remissionem peccatorum, hoc est, Johannes OMNES arguit, & peccatores esse evicit, ut scirent, quid coram Deo essent, & seiplos agnoscerent ut perditos homines, atq; ita Deo apparerentur ad gratiam amplectendam & remissionem peccatorum ab eo sperandam & accipiendam. Sic etiam Christus Luc. 24. ipse inquit: In nomine meo UBIQUE praedicanda est poenitentia & remissio peccatorum inter OMNES gentes. Et pag. 326. ex Act. 17. Nunc DEUS annunciat hominibus, ut OMNES UBIQUE poenitentiam agant. OMNES dicit NEMINE EXCEPTO, QUI MODO HOMO EST. Haec poenitentia docet nos agnoscere peccatum, videlicet, de nobis OMNIBUS plane adsumesse, & intus & in cute nihil boni in nobis esse, & simpliciter fieri nos alios & novos homines oportere. Addatur Epit. p. 618. n. VII Christus vero omnes peccatores ad se vocat, & promittit illis levationem, & serio vult ut OMNES HOMINES ad se veniant, & sibi consuli & subveniri sinant. His sese Redemptorem in verbo offert, & vult, ut verbum audiat, & ut aures non obturentur, nec verbum negligatur, & contemnatur. Et promittit se largiturum virtutem & operationem Spiritus S., & auxilium divinum, ut in fide constantes permancamus, & vitam aeternam consequamur. Jungatur num. IX, X, XI. Iterum quoq; audiat ead. Epit. p. 621. Respicimus itaq; omnes, quos iam enumerabimus errores. I. Quod Deus nolit, ut omnes homines poenitentiam agant, & Evangelio credant. II. Quando Deus nos ad se vocat, quod non serio hoc velit, ut omnes homines ad ipsum veniant. Haec dogmata omnia falsa sunt horrenda & blasphemica: usq; piis moribus omnis prorsus consolatio eripitur, quam ex Evangelio & sacramentorum usu capere deberent: & id irco in Eccl. fia Dei nequaquam sunt ferenda. Solida quoque Declaratio p. 804. ait: Firmissime & constanter illud retinendum est, quod non tantum praedicatio poenitentiae, verum etiam promissio Evangelii sit universalis, id est ad omnes homines pertineat: quod deinde uberri-
mè probatur pag. 808. è Luc. 24. 41. Joh. 3. 16. Joh. 1. 29. Joh. 6.

51. 1. Joh. 2, 2. Matth. 11, 28. Rom. 11, 32. 2. Petr. 3, 9. & post pau-
ca additur: *Vult Christus, ut in genere omnibus, quibus pœni-
tentiæ agenda prædicatur, etiam hæc promissio Evangelii propona-
tur, &c. &c. conf. p. 807. 815. 817. 819. 820. 821.* quibus locis o-
mnibus inveniuntur, quæ huc faciunt, ut mirum sit, talia à
contradicientibus non observari.

§. 18. Minatur quidem Deus aliquando graviter, ac terminū
pœnarum impiis præfigit, uti Deus mundo antediluviano, Ca-
naanitis, Israëlitis, Ninivitis, aliisque ultimam deletionem ac
stragem denunciavit. Sed hic probe sunt distingvendæ pœnæ
vivorum temporales, & morientium æternæ. Mittit quidem Deus
ob peccata afflictiones; eæ tamen non sunt finis gratiæ perem-
torius, ut nulla spes salutis æternæ amplius restet, etiamsi
non moriantur, sed hæc vivorum coercitiones, & acerbæ casti-
gationes sunt invitatoriæ, quæ ad agnitionem peccati & agen-
dam veram pœnitentiam ducunt. Ita vel sub ipsis iræ catarac-
tibus illustres gratiæ suæ radios adhuc Deus sparsit, dum pluvius
per quadraginta dies immissis conversionis adhuc spatium ante-
diluvianorum impio gregi indulgit. In illo tempore haud du-
bie multi sunt recordati vitæ pessime actæ & spretæ miseri-
cordiæ, quæ per Noachum toties illis annunciata erat, & per
pœnas istas gravissimas clarissime sunt revocati, partim et-
iam, quod asserere haud vereor, eo ducti, ut peccata agno-
verint, veram pœnitentiam egerint, & per superabundan-
tis gratiæ divinæ operationem a pœna æterna liberati sint.
De Canaanitis jam olim Sapiens dixit c. 12, 8. seqv. *Hæc etiam
tanquam hominibus pepercisti, misisti que præcursores exercitus
tui, velut crabrones ut eos lente exterminarent. -- Paulatim ve-
ro puniendo dabas locum pœnitentiæ, non ignorans, quod præ-
væ esset eorum generatio & insita malitia eorum, & quod non mu-
tatura esset se cogitatio eorum in sæculum.* Atque hoc iudicium
etiam in Israëlitis multo magis valet in captivitatem ductis &
viventibus. De Ninivitis conversis res clarior est. Pœnas au-
tem æterni exitii, etsi ab æterno sint decretæ, Deus tamen non
immittit nisi post finalem impœnitentiam; illæ vero æque, ac
hæc cum morte consummata est, demum inchoant & sequun-
tur post hominis mortem temporalem. Sic Lurco finaliter im-
pœnitens terminum habebat suum peremptorium Luc. 16, 26.
nam ex inferno nulla redemptio. Ast dum homo adhuc versatur

in via, non omnis spes conversionis & salutis apud homines, nec propitia voluntas revocandi & convertendi apud Deum plane evanuit, etsi poenae temporales adsint, quas Deus utique certo interdum mittit ob patrata scelera. Attamen bonitas Dei per istas etiam castigationes peccatorem non morientem ad poenitentiam semper invitat Rom. 2,4. His igitur omnibus haecenus expositis, quia ad finem est accedendum, e verbis nostris, quae tractavi, sumtum hoc submitto argumentum: Quicumque pro omnibus iis, in quos peccatum & per peccatum mors transit v. 12. in quos mors regnat v. 14. & sententia judiciaria fertur in condemnationem v. 16. in quibus per Legem ad summam potestatem peccatum venit v. 20. ita ut apud eos peccatum iam regnet in morte v. 21. nihilominus superabundantem gratiam cum in finem servat, ut gratia in iis per justitiam dominetur ad vitam aeternam per J. C. Dn. nostrum: ille etiam absolutissimis peccatoribus non invidet, nec sua voluntate subtrahit, sed clementissimè offert Gratiam Revocantem & Conversionis cupidam. Atqui DEUS &c. E. &c.

§. 19. Sed gratia superabundans non ideo ita celebratur, ut homo fiat securus, sit incredulus, male vivat, media salutis spernat, poenitentiam differat, & tamen cogitet se adhuc degere in statu felici, & gratia nondum excidisse, & quando lubuerit, aut vacaverit, converti posse. Verum quilibet faciat, gratiam hanc, de qua loquimur, superabundantem quidem in eò esse, ut omnem peccati molem superans omnium hominum salutem & conversionem ex animo cupiat; verum nisi ipsa Conversio sequatur, atque ita Gratia inhabitans praesto sit, sub illa Revocandi & Convertendi cupidam gratiam neminem salvari. Sciat quoque eam tantum durare, quoad homo in via est, & quoad vivit, vitam autem nostram esse fragilissimam, fugacissimam & brevissimam, siniri quoque praesepè antequam homo id putet. Nam qui jam laetus, robustusque est, vivit & viget, teste experientia haud raro in momento oculi infirmus tristisque apparet, cadit ac pallet, & finita saepe subito vita terminus salutis adest, ac nulla gratia ulterius offertur, sed qualis homo inventus in hora mortis est, talis etiam eadem in hora judicatur. Eapropter nulla hora est omittenda, quin peccator verè se convertat, & gratiam divinam teneat. Docet hoc unumquemque Psaltes Pl. 95, 8. Hodie si vo-

quæ ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. Illud Ho-
die serio inculcat Baptistes peccatoribus Matth. 3, 7. 8. Proge-
nitis viperarum, quis demonstravit vobis fugere à ventura ira?
Facite ergo fructum dignum pœnitentia: & v. 10. jam enim securi s
ad radicem arborum posita est, omnis ergo arbor, quæ non fa-
cit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Hoc quoti-
die ministri ecclesiæ peccatores docent, ut, quamdiu in via
sunt, gratiam Dei oblatam vera fide arripiant, dignos pœni-
tentia fructus faciant, & quia vita humana est momentanea,
nullam horam veræ conversioni servituram prætermittant.

§. 20. Ne itaque peccatores dulcedine gratiæ inesci-
ai ad securitatem se duci permittant, ut pœnitentiam & ve-
ram conversionem differant, sed certo sibi persvadent, quo
largius & longius gratiæ flumen illos inundaverit, eo gra-
vius contemptoribus fore supplicium æternæ damnationis.
Misericors quippe est cœlestis pater, qui nihil omittit, quod
ad hominis conversionem ac æternam salutem pertinet, sed
simul etiam justissimus judex, qui finaliter impœnitentes re-
jicit a facie sua, tradit æterno tortori, expellit in æternas te-
nebras, atque abjicit in foveam, ubi vermis eorum non morietur
& ignis eorum non exstingvetur. Hoc est, quod Apo-
stolus revocat in memoriam peccatori nolenti per bonitatem
Dei ad pœnitentiam duci Rom. 2, 5. 6. Tu autem secundum
duritiam tuam & impœnitens cor & thesaurizas tibi iram in die ira
& revelationis justi judicii Dei. Qui reddet unicuique secun-
dum opera ejus: cui v. 9. ventura scribitur Ira & indignatio, tri-
bulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum.
Qvale periculum per æternam suam Gratiam ab omnibus ut
avertat Deus Optimus hominum Amator, plerique vovere so-
lent, & nos cum Ecclesia vovemus.

§. 22. Sed seriis tamen summum Ejus Numen atque ardentibus
precibus à singulis quotidie est implorandum, ut nos præparet
per Spiritum Sanctum, quo gratiam illam Ipsius superabun-
dantem, & largissime nobis per Verbum declaratam, libentissi-
me veneremur ac suscipiamus, perque illam ab omni malo libe-
remur, in fide vera & salvifica servemur, cum Christo uniti
vivamus & uniti maneamus, ac tandem e regno gratiæ in
regnum æternæ gloriæ felicissime transgrediamur.

in via, non omnis spes conversionis & salutis apud
propitia voluntas revocandi & convertendi apud
evanuit, etsi poenae temporales adsint, quas Deu
to interdum mittit ob patrata scelera. Attamen
per istas etiam castigationes peccatorem non mori
nitentiam semper invitat Rom. 2,4. His igitur om
nis expositis, quia ad finem est accedendum, e v
quæ tractavi, sumtum hoc submitto argumentum
sunt v. 12. in quos mors regnat v. 14. & sententia jud
in condemnationem v. 16. in quibus per Legem
potestatem peccatum venit v. 20. ita ut apud eos p
regnet in morte v. 21. nihilominus superabundan
cum in finem servat, ut gratia in iis per justitiam
ad vitam æternam per J. C. Dn. nostrum; ille et
simis peccatoribus non invidet, nec sua voluntate
sed clementissimè offert Gratiam Revocantem &
nis cupidam. Atqui DEUS &c. E. &c.

§. 19. Sed gratia superabundans non re
bratur, ut homo fiat securus, sit incredulus, m
dia salutis spernat, poenitentiam differat, & tam
adhuc degere in statu felici, & gratia nondum exci
do lubuerit, aut vacaverit, converti posse, Verum
gratiam hanc, de qua loquimur, superabundante
eò esse, ut omnem peccati molem superans omniu
salutem & conversionem ex animo cupiat; verum
versio sequatur, atque ita Gratia inhabitans præst
Revocandi & Convertendi cupidâ gratiâ nemi
Sciat quoque eam tantum durare, quoad homo
quoad vivit, vitam autem nostram esse fragilissim
cissimam & brevissimam, finiri quoque persæpe an
mo id putet. Nam qui jam lætus, robustusque
viget, teste experientia haud raro in momento
muis tristisque apparet, cadit ac pallet, & finita
vita terminus salutis adest, ac nulla gratia ulter
sed qualis homo inventus in hora mortis est, ta
dem in hora judicatur. Eapropter nulla hora
da, quin peccator verè se convertat, & gratiam
near, Docet hoc unumquemque Psaltes Pl. 95

